

певних психічних функцій. Правильно організована навчальна діяльність впливає на процес розвитку психічних функцій, а отже, і художньо-композиційних здібностей студента.

Аналіз психолого-педагогічних аспектів проблеми класифікації і розвитку художньо-композиційних здібностей студентів дає підстави для таких висновків:

1. Композиційні здібності мають складну структуру і вимагають систематизації, яку доцільно робити на основі психічних функцій і процесів. Це дає змогу цілеспрямовано планувати систему заходів педагогічної дії на їх формування і розвиток.
2. Беручи за основу особливості процесів мислення, пам'яті та уяви, художньо-композиційні здібності доцільно поділити на сенсорну, перцептивну, пізнавальну, мнемістичну, фантазійну та моторну групи.
3. Для того, щоб розвивати художньо-композиційні здібності, необхідно знати, як вони виявляються на різних етапах свого розвитку в процесі виконання студентом завдань композиційної діяльності. Високий рівень розвитку художньо-композиційних здібностей характеризується такими якостями, як здатність до перенесення, свобода від шаблону, критичність, гнучкість, варіативність, незалежність, здатність до інтерпретації тощо.

Література

1. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. – М.: наука, 1977. – 380 с.
2. Есипов В.Н. Формирование творческих способностей студентов художественно-графических факультетов вузов на начальном этапе обучения композиции.- Автореф. дис... канд. пед. наук. – М., 1986. – 16 с.
3. Киреенко В.И. Психология способностей к изобразительной деятельности. – М.: АПН РСФСР, 1959. – 304 с.
4. Платонов К.К. Проблемы способностей. – М.: Наука, 1972. – 12 с.
5. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. О месте психического во всеобщей взаимосвязи явлений материального мира – М.: АН СССР, 1957. – 328 с.
6. Шадриков В.Д. К проблеме развития способностей // Проблемы способностей в советской психологии: Сб. науч. трудов. – М., АПН, 1984. – С. 33-44.

УДК 378.03

Р.М. Пріма

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ ХАРАКТЕРИСТИЦІ ПЕДАГОГА

Анотація. У статті розкривається роль та місце професійної мобільності в кваліфікаційній характеристиці педагога, що ґрунтується на системному підході до досліджуваного феномена з позицій педагогічної акмеології.

Аннотация. Пріма Р.Н. Роль и место профессиональной мобильности в квалификационной характеристике педагога. В статье раскрывается роль и место профессиональной мобильности в квалификационной характеристике педагога, базирующиеся на системном подходе к исследуемому феномену с позиций педагогической акмеологии.

Annotation. Prima R.M. Professional mobility in a skilled charakteristik of a teacher. The article deals with a role and a place of professional mobility in a skilled characteristic of a teacher . which is based on the systematic approach to the developed phenomenom from the positions of pedaqoical acmeology.

Мета: дослідити професійну мобільність як інтегральну якість особистості педагога, визначену в ОКХ змістовою сферою професійної діяльності на всіх рівнях підготовки фахівця.

Концептуальні ідеї інтеграції, професіоналізації, універсалізації (педагогічні реформи 60-х та 80-х років), ставши головним напрямком у галузі освіти на європейському континенті, реалізуються в оптимальному структуруванні та інтеграції знань у змісті підготовки вчителя в різних теоретично обґрунтованих моделях і підходах. Об'єднуючим центром професіоналізації є Європейська асоціація педагогічної освіти, яка організовує й проводить загальноєвропейську дискусію, вихідним положенням якої є невідповідність вимогам професії.

Системи професійної підготовки вчителів, незважаючи на різноманітність структурної організації, змісту тощо, усе більше зближуються. Це зумовило нове суспільне явище – створення загальноєвропейського освітнього простору.

У цьому контексті реформування вищої освіти в Україні спрямоване на духовне, економічне, екологічне відродження: розвиток нації, піднесення цінності людини, розкриття її якостей та здібностей.

Одним із напрямів реформи передбачається створення розгалуженої системи безперервної освіти, що охоплює все активне життя особистості, підвищення її соціальної захищеності за рахунок ділового потенціалу і професійної мобільності.

Заслугою модернізації вищої освіти в державі на нинішньому етапі є прийняття Державних стандартів освіти, які розроблені з урахуванням європейського рівня вимог до вищої освіти, де гуманістичне спрямування освіти знайшло особливе відображення.

Державні стандарти – це система державних вимог до рівня підготовки фахівця в масштабах освітнього простору всієї України, що забезпечують той мінімум знань, навичок, умінь в галузі загальноосвітньої, загальнокультурної професійної компетентності.

Як відомо, державні стандарти освіти передбачають наявність трьох компонентів: державного, галузевого та компонентів навчального закладу.

У вищій освіті державні компоненти визначають структуру переліку напрямів і спеціальностей, за якими здійснюється освіта ; професійна підготовка фахівців за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями.

Галузевий компонент Державних стандартів освіти базується на державному компоненті, включає до свого складу освітньо-кваліфікаційну характеристику (ОКХ); освітньо-професійну програму (ОПП).

ОКХ установлює професійне призначення і умови використання випускників, відображає мету і узагальнює зміни освіти і професійної підготовки у вигляді переліку умінь, визначає місце і роль фахівця у соціальній структурі суспільства та вимоги до його компетентності. ОКХ визначає вимоги до загальноосвітнього рівня і галузеві кваліфікаційні вимоги до випускника навчального закладу.

Слід зауважити, що компоненти навчального закладу вводиться з метою забезпечити відповідність рівня освіти: професійної підготовки фахівця вимогам суспільного розподілу праці в Україні і мобільності системи підготовки фахівців для задоволення вимог ринку праці. Вона включає варіативну частину освітньо-

кваліфікаційної характеристики випускника навчального закладу, яка доповнює і характеризує кваліфікаційні вимоги до змісту освіти; професійної підготовки з боку конкретних споживачів, випускників навчальних закладів.

Попередній аналіз змісту поняття „мобільність” дозволяє констатувати, що це – одна із сутнісних характеристик людини, яка проявляється в процесі праці, тобто професійній діяльності.

Водночас ми повинні ґрунтуватися на системному підході до досліджуваного феномена з точки зору педагогічної акмеології, яка розглядає професіоналізм як інтегральну якість особистості та діяльності різних категорій педагогічних працівників, його рівні, етапи, технології і чинники становлення в процесі професійної підготовки, перепідготовки, самовиховання і творчої самореалізації фахівця.

Розуміючи мобільність як важливу складову професіоналізму педагога, розглянемо її місце на етапі становлення фахівця в процесі навчання у ВНЗ.

Оскільки в ОКХ визначається змістова сфера професійної діяльності, закономірно, що тут же мають посісти чільне місце структурні компоненти мобільності на всіх рівнях підготовки спеціаліста.

Детальне вивчення і аналіз структури варіативного компоненту кваліфікаційної характеристики освітньо-кваліфікаційного рівня „Бакалавр”, „Спеціаліст”, „Магістр” спеціальності „Початкове навчання” засвідчує, що означений документ визначає професійне призначення фахівців денної, заочної та екстернатної форм навчання, а також системи соціально-професійних задач, сукупність і рівень сформованості вмінь і знань, вимоги до атестації.

Загальні вимоги до випускника ВНЗ як особистості з напрямку „Педагогічна освіта” відображають гуманістичну спрямованість змісту освіти, головною метою якої є створення належних умов життя і діяльності, спілкування, залучення до досягнень світової культури, формування морально-естетичних цінностей.

Вимоги до якостей бакалавра, спеціаліста, магістра суттєво не відрізняються, і це правомірно, оскільки об’єктом діяльності в кожному випадку є людина, як і предметом та результатом професійної діяльності педагога загальноосвітньої школи, ліцею, коледжу, педінституту чи університету.

Наприклад, педагог, не зважаючи на тип навчального закладу, повинен вміти реалізовувати і застосовувати досягнення світової та вітчизняної педагогічної науки, критично оцінювати зміни в духовному, культурному, соціально-економічному розвитку суспільства.

Аналіз предметного змісту підготовки спеціалістів усіх рівнів за напрямком „Педагогічна освіта” (спеціальність „Початкове навчання”, спеціалізація „Іноземна мова”, „Методика виховної роботи”, кваліфікація „Вчитель початкових класів”, „Вчитель початкових класів та іноземної мови в початковій школі“), відображеного в ОКХ, дає можливість визначити багато спільного в підготовці, в традиційних формулюваннях і визначеннях вимог.

Закономірним є притаманне для всіх видів підготовки знання і вміння з психології особистості учня, в галузі педагогіки та методик – знання особливостей різних форм організації навчальної та позакласної роботи, вміння організовувати різні види діяльності з учнями, батьками, моделювання педагогічної діяльності, міжпредметні знання та вміння.

Тобто існує певна інваріантна основа підготовки спеціаліста за різними рівнями. Водночас рівні цієї інваріантної підготовки (отже, і вимоги до випускника) різні.

Передбачається ієрархічний інваріант від 1-го до 3-го рівня (інтелектуально-професійне трактування) і рух від нижнього рівня (аналітико-системного) до вищого (творчого).

Початковий рівень – репродуктивна діяльність (вміння механічно відтворювати засвоєну інформацію, передати зміст тексту підручника, діяльність на основі певної інструкції тощо).

Алгоритмічний рівень – стандартне вирішення завдань, діяльність за добре відомим алгоритмом.

Творчий рівень – інтелектуально-пошукова діяльність, пов'язана з вирішенням нестандартних завдань нестандартними методами і прийомами.

Відповідно в ОКХ виділені предметно-практичні, предметно-розумові, знаково-практичні, науково-розумові вміння і класифікаційний критерій рівня сформованості вмінь :

- вміння виконувати дію, спираючись на носіїв інформації про неї;
- вміння виконувати дію, спираючись на постійний розумовий контроль;
- вміння виконувати дію автоматично, на рівні навички.

Очевидно, вимоги до фахівця, система знань та вмінь, передбачених у змісті ОКХ, в загальному репрезентують окремі складові професійної мобільності педагога.

З огляду на те, що „освітня парадигма зараз прогресивно змінюється: від інтелектуалізму, раціоналізації та прагматизму Заходу українська педагогічна думка все динамічніше повертається в бік духовності [1, 183].

Мобільний фахівець повинен являти собою людину як універсум (Всесвіт, мікрокосм).

У цьому контексті важливим є врахування таких компонентів освітньої парадигми:

- а) освіта як формування культури універсального знання, де освітня культура розглядається як цінність у вигляді розширеного простору знань про світ;
- б) освіта як формування культури універсальної діяльності, де культура породжується, закріплюється та транслюється у вигляді стійких конструкцій-норм;
- в) освіта як формування універсальної інтелектуальної діяльності[1, 182].

У варіативному компоненті ОКХ представлені характеристики всіх компонентів. Відразу ж зауважимо, що складові кожного компоненту репрезентовані нерівноцінно. Значна увага приділяється соціальному, педагогічному, менше – психологічному.

В ОКХ визначені вміння, що в цілому характеризують педагогічний професійний потенціал майбутнього випускника. Вони включають менш якісні характеристики інтелектуального, комунікативного, оперативного, творчого, культурного, гуманістичного, діяльнісного (за І.П. Підласим) компонентів.

Проаналізуємо зазначені вимоги до випускника згідно змістової характеристики мобільності педагога, зокрема її компонентів: соціального, психологічного, педагогічного.

Структурно кожен компонент ми подаємо у вигляді таблиць.

Таблиця 1

Соціальний компонент

Здатності, передбачені ОКХ : критично оцінювати зміни в соціально-економічному розвитку суспільства і прогнозувати політичні, економічні, культурні події та явища на підставі відповідного обсягу знань. Здійснювати аналіз соціально-економічних, загальнокультурних чинників формування особистості, з позицій філософсько-світоглядних ідей розбудови школи України.

Якості , необхідні професійно-мобільному педагогу

Професійні якості	Особистісні якості
<ul style="list-style-type: none"> - здатність реалізовувати себе в умовах динамічності соціального життя, відчувати себе соціально-компетентною особистістю; - орієнтація на оволодіння полі функціональними вміннями в умовах нестабільності в державі; - готовність до гнучкої переорієнтації в реальних професіях; <ul style="list-style-type: none"> – володіння англійською (чи іншими іноземними мовами) на рівні професійного та ситуаційного спілкування; – володіння інформаційною культурою 	<ul style="list-style-type: none"> - комунікативна культура; – оптимізм, віра в свої сили; - соціальна мобільність.

Таблиця 2

Психологічний компонент

Здатності, передбачені ОКХ: враховувати психологічні особливості реалізації навчального процесу, забезпечувати міжособистісне спілкування.

Професійні якості	Особистісні якості
<ul style="list-style-type: none"> Здатність об'єктивно, адекватно сприймати та оцінювати стосунки в колективі; Здатність забезпечувати (створювати) емоційний комфорт і здорову соціально-психологічну атмосферу. 	<ul style="list-style-type: none"> Наявність вищого рівня культури спілкування, комунікативних умінь; толерантність; поміркваність; здатність до самоконтролю та саморегуляції; психологічна готовність йти на компроміс, на допомогу іншим

Педагогічний компонент

Здатності передбачені ОКХ: самовдосконалюватися згідно з ідеями гуманізації та демократизації педагогічного впливу; контролювати результати педагогічної діяльності; забезпечувати співробітництво на засадах гуманізації, розвитку особистості; забезпечувати ефективні комунікативні взаємодії, в т.ч. засобами інформаційних технологій; ефективно використовувати спадщину народної і класичної педагогіки; здійснювати науково-педагогічні дослідження.

Обґрунтовувати рішення і вибір стратегії діяльності з урахуванням загальнолюдських цінностей, особистісних, суспільних, громадських інтересів.

Спрямувати діяльність на культурний духовний розвиток вихованця як найвищої цінності суспільства.

Дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки і моралі в міжособистісних стосунках у колективі.

Якості, необхідні професійно – мобільному педагогу

Професійні якості

Особистісні якості

Усвідомлення значущості свого професійного вибору, майбутньої професійної діяльності.	Володіння педагогічним мисленням.	
Наявність усталеної спрямованості на педагогічну професію.	Наявність організаційних, комунікативних, науково-пізнавальних здібностей та діяльності на основі педагогічної вмінь, реалізація їх у професійній рефлексії.	сформованих дидактичних, дослідницьких, та у професійній діяльності.
Усвідомлення цінностей педагогічної професії.		Гуманізм. Наполегливість.
Сформованість потреби до постійного підвищення рівня професіоналізму, досягнення власного Акме.		Самостійність. Активність. Оптимізм. Людяність

Вважаємо, що перелік вимог до випускника треба розширити, додавши якостей, що забезпечать педагогу вміння швидко змінювати види праці, переключатися на іншу діяльність, адаптуватися в нових умовах праці чи зміні спеціальності, орієнтуватися в динамічних соціально-педагогічних ситуаціях.

Стосовно психологічного компоненту, на нашу думку, доцільно передбачити формування перцептивних здібностей, що проявляються в умінні проникати в духовний світ вихованців, об'єктивно оцінювати їх емоційний стан, виявляти та враховувати в діяльності особливості психіки, визнавати значущими суб'єктивні здібності. Тут же доречно додати про необхідність креативного мислення.

На наше глибоке переконання, професійно мобільний випускник повинен бути достатньо адаптованою, гнучкою, нестереотипною особистістю, не діяти за шаблонами чи приписами.

Педагогічне керівництво формуванням особистості, колективу школярів, студентів зобов'язує педагога бути винахідливим, наполегливим, вольовим, готовим до вирішення будь-яких ситуацій. Означені здібності мають зайняти чільне місце в ОКХ.

Знання та професійні особистісні якості, якими повинен володіти випускник, мають бути фундаментальними, професійними, водночас система їх відкритою і динамічною.

Професійна мобільність залежить при цьому як від індивідуальних, особистісних детермінант, так і професійних.

Відтак у структурі професійної мобільності, передусім в педагогічному компоненті, варто передбачити вищезазначені якості, а також наступні: відповідальність, впевненість у собі, спрямування на успіх у роботі, швидкість реакції, відвертість по відношенню до нового, швидка орієнтація у чисельних освітньо-виховних технологіях, ініціативність, здатність оволодівати системою нових знань (наявність не їх максимуму, а мобільності).

Вбачаємо необхідним формування позитивної „Я-концепції” як важливого складника професійної мобільності. Водночас ми підтримуємо думку М. Дяченко [2], що професійно мобільний випускник повинен бути готовим до різних видів діяльності, координації різних типів діяльності при збереженні свого „Я”.

Невідповідність рівня підготовки випускників ВНЗ соціальному замовленню суспільства, на що вказують численні дослідження, реальна необхідність сучасних фахівців жити і працювати в умовах ринку, умовах відкритого європейського простору зумовлює необхідність такої якості у професійній мобільності як конкурентноспроможність. Сказане дозволяє говорити про європейську мобільність (або мобільність у контексті європейського простору).

Зауважимо, що відповідно до щорічного звіту ООН, конкурентноспроможність країн світу в XXI столітті буде визначатися не природними і навіть не фінансовими ресурсами, а кваліфікацією робочої сили. Це, без сумніву, підтверджує необхідність підвищення рівня професійної і загальнокультурної підготовки фахівця, відтак – його професійної мобільності.

Ми підтримуємо судження К.В. Тертичної щодо необхідності акценту на вихованні у майбутніх учителів таких професійних якостей, як: комунікабельність, успішність, діловитість, мобільність.

Головна вимога сьогодення – тенденція до гуманізації педагогічної діяльності – зумовлює необхідність говорити про гуманістичну педагогічну позицію фахівця, його самосвідомість, таку важливу характеристику професійної мобільності як гуманістичний світогляд.

Вважаємо, що в системі підготовки педагогічних кадрів необхідно забезпечити наступність всіх рівнів професійної підготовки, об'єднаних єдиною інтегрованою системою кваліфікацій, орієнтованих на компетенції, розроблені за участю конкретних замовників.

Таким чином, вищезазначене дає підстави стверджувати про необхідність проведення системного фундаментального дослідження, в якому б в узагальненому вигляді розкривалася картина формування мобільності педагога на різних рівнях підготовки, визначалася б роль та місце означеної якості у професіограмі вчителя, в ОКХ, а також окреслювалися шляхи формування вказаної якісної характеристики педагога.

Література

1. Крижко В.В. Антологія аксіологічної парадигми освіти. Навч. посібник.-К.: Освіта України, 2005.-440с.
2. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психология высшей школы.- Минск,1993.-296с.
3. Педагогическая психология / Под ред.. Н.В. Ключевой.-М.,2003.-400с.
4. Кузьмина Н.В. Педагогическое мастерство учителя как фактор развития способностей учащихся // Вопросы психологии .- 1984.-№1.
5. Психология и педагогика. Учебное пособие / Под ред. А.А.Бодалева и др.- М.,2002.-585с.
6. Гура О.І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності.-К.,2005.-224с.

УДК 37(09)

Л.І. Прокопенко,
О.А. Біда

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ ІДЕЙ А.С. МАКАРЕНКА, В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ О.А. ЗАХАРЕНКА

Анотація. В статті розглядається розвиток продуктивних ідей А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського в творчій спадщині О.А. Захаренка.

Аннотация. В статье рассматривается развитие продуктивных идей А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинского в творческом наследии О.А. Захаренка.

Annotation. Development of productive ideas of A.S Makarenka, V.O. Sukhomlinskogo in the creative legacy of O.A. Zakharenka is examined in the article.

Епіграфом цієї статті ми поставили слова Євгена Євтушенка з поеми „Казанський університет”: „Назад – чтобы с грядущим рядом встать! Назад – не означает на попятный. Безумное вперед толкает вспять, и вдаль бросает трезвый ход обратный”. Без глибинного знання не може бути життєдайного не лише майбутнього а й сучасного. Це розуміють і філософи, і політики, і вчені, і практики. Свого часу Павло Тичина філософські зазначив: „Ідея чиста як сніг”, і досягнення її залежить від людини й суспільства, які її реалізують, і того якими шляхами вони йдуть до її досягнення. Найемнішою галуззю буття, в якій реалізується ідея, є освіта в широкому розумінні слова.

З давніх-давен відома істина, що народу, який не має своєї школи, визначено не лише жити в економічних злиднях, але й зникнути як народу. Саме тому навколо проблеми освіти, її функцій, структурних інституцій, глобальних і конкретних ідей розгорталися філософські баталії в певні історичні періоди.

Україні поталанило на педагогів-філософів. Юнеско визначив одного з них, Антона Семеновича Макаренка, педагогом усіх часів і народів другого, Василя Олександровича Сухомлинського, педагога, який віддав серце дітям, визнають в світі педагогом-гуманістом другої половини 20-го століття, третього – Олександра Антоновича Захаренка, шанують як педагога, що вчив дітей бути добрими, поспішати робити добро людям. Що ж об'єднує цих лицарів педагогіки, гуманістів, освітян, які не лише розробляли теоретичні основи педагогіки людяності, а й у своїй практичній діяльності доводили актуальність, дієвість і результативність, формулювали оптимальні шляхи їх реалізації й досягнення. У всій своїй діяльності вони втілювали